

'Ranjivost Roma' i politika borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji: Preporuke nacionalnom mehanizmu¹

Autorka: Jelena Jovanović

Polazne tačke

Ovaj kratak pregled politike je rezultat istraživanja diskursa politike borbe protiv trgovine ljudima koji se tiče 'ranjivosti Roma'² u Srbiji³. *Diskurs politike borbe protiv trgovine ljudima* je opšti termin koji istovremeno uključuje diskurse intervjuisanih aktera u procesu stvaranja nacionalne politike borbe protiv trgovine ljudima, kao i diskurse analiziranih nacionalnih strateških dokumenata vezanih za iste. U okviru ovog istraživanja, tokom decembra 2014. godine, intervjuisano je petnaest aktera uključenih u proces kreiranja politike u Srbiji. Intervjuisani akteri imaju (ili su imali) direktan uticaj na donošenje i sprovođenje politike borbe protiv trgovine ljudima. To su predstavnici nevladinih organizacija, državna tela i međuvladine organizacije. Terenski rad je, takođe, uključio razgovore s istraživačem socijalne politike i romskim aktivistima i aktivistkinjama čiji je doprinos bio od izuzetne važnosti s obzirom na specifičnost teme.

- 1 Tekst je prvi put objavljen na engleskom jeziku: "Vulnerability of Roma' and Anti-Human Trafficking Policies in Serbia: Recommendations to the National Policy Network", dostupno na <https://cps.ceu.edu/sites/default/files/publications/cps-policy-brief-osi-ttf-vulnerability-of-roma-2015.pdf>, poslednji pristup tekstu 3. novembra 2015.
- 2 Upotrebom polunavodnika želim da naglasim ranjivost Roma kao koncept koji podrazumeva različita značenja u različitim kontekstima. U tekstu će se koristiti isti princip za druge kategorije i koncepte, kao što su Romi, romska kultura, nacionalnost.
- 3 Jovanović J. (2015), 'Vulnerability of Roma' in Policy Discourse on Combatting Trafficking in Human Beings in Serbia: Perspectives of the National Policy Actors ['Ranjivost Roma' u diskursu politike borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji], In CPS Working Papers, Budapest: CEU Center for Policy Studies, dostupno na: <https://cps.ceu.edu/sites/default/files/publications/cps-working-paper-osi-ttf-vulnerability-of-roma-2015.pdf>, poslednji pristup tekstu 9. marta 2015.

U mnogim dokumentima vezanim za politiku borbe protiv trgovine ljudima 'Romi' su definisani kao jedna od „rizičnih grupa“ ili „ranjivih grupa“. Na primer, *Strategija Evropske unije za iskorenjivanje trgovine ljudima 2012-2016* definiše „ranjive grupe“ kao grupe „koje su pod većim rizikom od trgovine ljudima“: „Te grupe uključuju decu, posebno onu koja rano napuštaju školu, zatim napuštenu decu, decu bez staranja i decu s posebnim potrebama, kao i pripadnike romske zajednice” (*Strategija EU*, 2012, str. 14). Dva izveštaja koji procenjuju napore Srbije u borbi protiv trgovine ljudima: izveštaj Stejt departmenta o trgovini ljudima (U.S. DOS, 2014) i izveštaj Saveta Evrope o primeni Konvencije Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima od strane Srbije (GRETA, 2013), ne samo da definišu 'Rome' kao grupu izloženu trgovini ljudima u Srbiji, već ističu 'Rome' kao jednu od „tema od posebnog značaja“ (U.S. DOS, 2014, str. 19).

Međutim, postoje i publikacije na ovu temu koje ne izdvajaju 'Rome' kao jednu od „ranjivih grupa“ i ne izražavaju jasnu zabrinutost za Rome koji su žrtve trgovine ljudima. Na primer, *Nacionalna strategija Srbije za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom* (*Strategija za borbu protiv trgovine ljudima*) navodi „ilegalne migrante“ i „azilante“ dok se „povratnici po Sporazumu o readmisiji“ samo indirektno podrazumevaju kao ranjiva grupa. Ipak, *Strategija za unapređenje položaja Roma u Republici Srbiji* (*Strategija za Rome*) se spominje u delu *Strategije za borbu protiv trgovine ljudima*, pod naslovom *Strateški okvir*, gde kreatori politike navode ostale nacionalne strateške dokumente, koji su bitni za polje borbe protiv trgovine ljudima (*Strategija borbe protiv trgovine ljudima*, 2012). Stoga, iako se može reći da je utvrđena veza između 'Roma' i trgovine ljudima, postavlja se pitanje: *da li se 'Romi' smatraju „temom od posebnog značaja“ i u okviru srpskog mehanizma politike borbe protiv trgovine ljudima?*

Najvažniji rezultati istraživanja i preporuke nacionalnom mehanizmu za politiku borbe protiv trgovine ljudima

Cilj ovog istraživanja je da se izdvoje posledice diskursa 'ranjivosti Roma' na procese donošenja odluka i primene politike borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji. Preporuke su informativnog karaktera i mogle bi prevashodno pomoći akterima u kreiranju nacionalne politike borbe protiv trgovine ljudima u vezi s problemima s kojim se već suočavaju, kao i u pokretanju diskusija o problemima o kojima se još nije raspravljalo. Pored toga, navedene preporuke bi, takođe, mogle biti korisne široj publici u oblasti politika: nacionalnim i lokalnim akterima koji nisu direktno uključeni u mehanizme kreiranja politike borbe protiv trgovine ljudima, osobama koje se bave načinima na koje se koncept 'Romi' primenjuje u politikama, osobama koje su generalno zainteresovane za diskurs nacionalne borbe protiv trgovine ljudima, istraživačima i aktivistima koji su zainteresovani za diskurse o 'ranjivim grupama'.

Pitanje broj 1:

- Da li postoje posebni faktori koji povećavaju ranjivost Roma na trgovinu ljudima u Srbiji?

Rezultati:

- Mnogi učesnici u intervjuima su izjavili da ne postoje posebni faktori⁴, ali istraživanje pokazuje da su intervjuisane osobe ipak podrazumevale *institucionalnu diskriminaciju na osnovu 'nacionalnosti', rasizam i 'kulturu Roma'* pod specifičnim faktorima. Na osnovu analize njihovog diskursa, želim da objasnim da se institucionalna diskriminacija na osnovu 'nacionalnosti' i rasizam mogu definisati kao posebni ili specifični faktori. Takođe, analiza je pokazala da ova dva faktora ne samo da povećavaju ranjivost Roma, već se čini i da sprečavaju lokalne aktere u sprovođenju politike protiv trgovine ljudima (centri za socijalni rad i škole) da pruže pomoć i zaštitu romskim žrtvama trgovine ljudima. To bi značilo da lokalni akteri u sprovođenju politike ne prepoznaju romske žrtve zbog njihove 'nacionalne pripadnosti'. Ovo je situacija u kojoj stav aktera u politici borbe protiv trgovine ljudima otežava njenu primenu. S obzirom na to da nevladine organizacije koje se bore protiv trgovine ljudima moraju da saraduju s centrima za socijalni rad i školama, gde se većina slučajeva institucionalne diskriminacije prema Romima i dešava, postoji zabrinutost da te nevladine organizacije nemaju dovoljno kapaciteta da se bave takvim slučajevima.
- Važno je reći da i neki od aktera na nacionalnom nivou implicitno krive 'romsku kulturu' definišući je kao kulturu koja je bezobzirna prema deci i izdvajajući je kao faktor koji povećava ranjivost Roma na trgovinu ljudima. 'Romska kultura' ne čini ljude ranjivim na trgovinu ljudima. Kao što to Peter Vermirš [Peter Vermeersch] potvrđuje, dokazano je da navođenje 'romske kulture' kao „sastavnog dela 'romskog problema““ karakteriše različite diskurse o 'Romima' (Vermirš, 2003, str. 896). Takođe, *konstruisanje* koncepta 'romske kulture' u određenom diskursu, kao što je to diskurs o borbi protiv trgovine ljudima, treba smatrati *rekonstrukcijom* (ili reformulacijom) koncepta. Stoga, rekonstrukcija koncepta 'romske kulture' karakteriše diskurs politike borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji.
- Što je još važnije, određena shvatanja koncepta 'romske kulture' samo još dodatno doprinose faktorima koji utiču na učesnike u sprovođenju politika da romskim žrtvama uskrate mere pomoći i zaštite, po rečima mojih ispitanika. To znači da zaposleni u centrima za socijalni rad i školama smatraju prinudni brak i prinudnu prošnju 'romskom kulturom' i ne prepoznaju Rome kao žrtve ovih oblika trgovine ljudima. Intervjuisani akteri u kreiranju nacionalne politike su okarakterisali stav lokalnih aktera na različite načine: kao institucionalnu diskriminaciju, posledicu neznanja, *kao pogrešna verovanja i strah od romskih organizacija koje zastupaju mišljenje da je prinudni brak deo običajnog prava.*

⁴ Faktori ranjivosti koje akteri u kreiranju politike najčešće navode su: siromaštvo, nedostatak obrazovanja, pretrpljeno nasilje, društvena nejednakost, nedostatak mogućnosti zaposlenja, primanje socijalne pomoći i nedostupnost zdravstvene zaštite i ostalih institucionalizovanih sistema zaštite.

KRITIČNI DOGAĐAJ BR. 1:

Jedna nevladina organizacija opisuje situaciju u kojoj su čuli da „dečak sakuplja pare za nekog iz [deo Beograda]“, za šta se ispostavilo da i škola zna. Pored toga, dete nije dolazilo na nastavu. Međutim, škola nije uradila ništa u vezi s tim, a u centru za socijalni rad, gde je trebalo da se bave ovim slučajem, tvrdili su da to nije u njihovoj nadležnosti „jer dete nije registrovano kod njih“. Predstavница nevladine organizacije tvrdi da se „oni [škole i centri za socijalni rad] ne bave problemom zato što [smatraju/kažu da] je to 'normalno' kod Roma (njen kolega dodaje ironičnim tonom: jer 'to onda nije trgovina ljudima, već način na koji Romi žive')". Ona (državna socijalna radnica) misli da je to običaj. Da ne spominjemo to što ne postupa prema zakonu“. [Rekonstruisanje 'romske kulture' -> Institucionalna diskriminacija prema romskim žrtvama]

- Takođe je važno istaći da diskurse pojedinih učesnika u procesu kreiranja politike karakteriše „selektivno slušanje“. To znači da neki od trenutnih aktera na nacionalnom nivou zasnivaju svoje narative na shvatanjima onoga što oni prihvataju kao ubeđenja mnogih Roma, a što se ne poklapa s ubeđenjima ni intervjuisanih Roma niti mnogih boraca za romska prava. Na primer, mnogi Romi, a posebno ogranizacije Romkinja i druge organizacije za ljudska prava, zalažu se upravo za borbu protiv prinudnih brakova.

Preporuke:

- Prihvatiti i otvoreno diskutovati o posledicama institucionalne diskriminacije na osnovu 'nacionalnosti' i rasizma na rizik/ranjivost, s posebnom pažnjom na načine na koje oni utiču na osobe pod povećanim rizikom, osobe za koje se pretpostavlja da su

žrtve, kao i na žrtve trgovine ljudima. Na primer, jedan od načina na koji se ovo može postići je da akteri predstave konkretne slučajeve jedni drugima i da ih zajedno razmotre;

- Diskutovati o merama čiji je cilj borba protiv diskriminacije prema Romima koji su pod rizikom od trgovine ljudima, prema Romima za koje se pretpostavlja da su žrtve i prema romskim žrtvama trgovine ljudima;
- Pokrenuti razmenu ideja koje se tiču kapaciteta nacionalnog mehanizma za borbu protiv trgovine ljudima za slučajeve institucionalne diskriminacije prema osobama pod povećanim rizikom i prema žrtvama trgovine ljudima;
- Proširivati znanje o oblicima trgovine ljudima za koje se smatra da najčešće pogađaju Rome;
- Pobrnuti se da akteri u kreiranju politike obezbede informacije iz različitih izvora, kao što su organizacije koje se bave javnim politikama, posebno one ključne za konstruisanje opšteg diskursa o 'Romima', i organizacije za romska prava.

Pitanje broj 2:

- Da li je neophodno sakupiti podatke o identifikovanim žrtvama koji bi bili odvojeni na osnovu 'nacionalnosti'?⁵

Rezultati:

- Iako nije odgovoreno na pitanje koliko su odvojeni podaci korisni, analiza diskursa u vezi s ovim pitanjem mi je pomogla da donesem nekoliko zaključaka. Prvo, većina intervjuisanih osoba veruje da odvojeni podaci na osnovu 'nacionalnosti' mogu biti korisni za proces kreiranja politike, kao i za njenu primenu. Drugo, nakon što sam uporedila narative aktera u kreiranju politike, ponovo sam primetila selektivno slušanje. Dok su se intervjuisani Romi zalagali za dobijanje odvojenih podataka, neki od trenutnih aktera u kreiranju politike su izjavili da Romima takvi podaci smetaju. Takođe, istakla bih da je jedna od intervjuisanih osoba objasnila da je odluka da se podaci ne vode odvojeno donesena na osnovu ubeđenja „romskih predstavnika“, koji su pre desetak godina rekli da se protive odvajanju podataka. Nasuprot ovom verovanju, u izjavi koje su dale na 49. zasedanju Komisije Ujedinjenih nacija o položaju žena, romske aktivistkinje su pozvale države i nevladine organizacije da „primenjuju politike koje se bave [...] trgovinom ljudima i prostitucijom na način koji će omogućiti osetljivost na društveno ekonomske faktore, vodeći računa da se ne ohrabruju stereotipi“ u toku „prikuljanja odvojenih podataka o 'rasi i polu“ (citirano u Perić, 2005, str. 145).
- Bilo je pokušaja da se prikupe podaci o broju romskih žrtava, ali su oni bili zasnovani na pretpostavkama aktera u kreiranju politike o značenjima koncepta 'Romi'. S obzirom na to da je u diskursu srpske politike borbe protiv trgovine ljudima dominantan pristup koji stavlja žrtvu u fokus, pokušaji da se odvoje podaci prema 'nacionalnosti' zasnovani na pretpostavkama onih koji te podatke prikupljaju mogli bi se tumačiti kao udaljavanje od ovog pristupa zbog prava žrtava na samoidentifikaciju.
- Ove pretpostavke najverovatnije proističu iz nedostatka stalne komunikacije između trenutnih aktera u kreiranju politike i Roma, i/ili iz nedostatka komunikacije između Roma koji su stručni u javnopolitičkim diskursima i kritički tretiraju ustaljene diskurse o 'Romima', i/ili iz nedostatka kritičkog stava trenutnih aktera prema ustaljenim

CRITICAL INCIDENT 2

Jednom prilikom, akter u kreiranju politike borbe protiv trgovine ljudima je sastavio upitnik kako bi utvrdio koliko ispitanika „pripada romskoj kulturi“ i da li „on ili ona poštuje neke od tradicija i običaja Romske kulture“:

„Bilo je nekoliko pitanja – koji je Vaš maternji jezik, koju kulturu volite, koju muziku slušate...“
[Pretpostavke o značenju koncepta 'Romi']

5 Važno je objasniti da dobijanje odvojenih podataka ne podrazumeva njihovo javno objavljivanje već njihovu upotrebu u borbi protiv trgovine Romima.

diskursima o 'Romima'. Nedovoljno znanje koje se posebno tiče 'romske kulture' i ubedenja Roma pokazuje da je neophodno prikupiti više informacija. Prema rečima Džeremija Ričardsona [Jeremy Richardson], ovo se može rešiti proširivanjem mreže aktera u kreiranju politike tako što će se uključiti „interesne grupe“ i pretpostaviti da su oni „racionalni akteri“. Ipak, posledice ovakvog postupanja „ne moraju neophodno da smanje nedoumice“. One čak mogu dovesti do kompleksnije sredine za kreiranje politike i neočekivanih rezultata (Ričardson, 2000).

Preporuke:

- Izgraditi platformu na kojoj bi učesnici u stvaranju nacionalne politike borbe protiv trgovine ljudima razmatrali pitanje da li i zašto postoji potreba za odvajanjem podataka o 'nacionalnosti' i kako bi se oni koristili;
- Izbegavati pokušaje da se odvoje podaci o 'nacionalnosti' koji se zasnivaju na pretpostavkama onih koji prikupljaju podatke u vezi sa značenjima koncepta 'Romi': prikupljanje odvojenih podataka treba isključivo da se zasnivaju na samoidentifikaciji žrtava;
- Preispitati ciljeve, kontinuitet i intenzitet komunikacije s „romskim predstavnicima“;
- Razmotriti pitanje izbora najboljih romskih sagovornika i uzeti u obzir uključivanje romske organizacije (predstavnik) u *Tim za implementaciju* koji je predviđen nacrtom predloga *Strategije za borbu protiv trgovine ljudima*, ili u neku drugu strukturu mehanizma za borbu protiv trgovine ljudima;
- Prihvatiti da su Romi kao grupa ranjivi na trgovinu ljudima, kao što je to, između ostalog, predviđeno *Strategijom Evropske unije za iskorenjivanje trgovine ljudima 2012-2016* (EU Strategy, 2012, str. 14).

Pitanje broj 3:

- Da li postoji potreba za izdvajanjem 'Roma' kao 'ranjive grupe' u nacionalnim strateškim dokumentima borbe protiv trgovine ljudima?

Rezultati:

- Iako sagovornici u procesu kreiranja politike ne smatraju da je izdvajanje 'ranjive grupe' u dokumentima vezanim za politiku relevantno, tvrdeći da je važnije razmotriti „da li mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima služe Romima isto kao ostalima“, činjenica je da su neke grupe izdvojene dok druge nisu. Prema tome, primenjuju se dupli standardi u procesu donošenja odluke u vezi s određivanjem 'ranjivih grupa'. Na primer, deo *Strategije borbe protiv trgovine ljudima* koji se bavi 'decom' direktno je preuzet iz dokumenta koji su u druge svrhe prethodno sastavile dve organizacije, „Centar za prava deteta“ i

„Sačuvajmo decu“ [Save the Children]. Dokument je preuzet jer je „Centar za prava deteta“ bio uključen u proces kreiranja politike. Očigledno je da su odnosi moći među nacionalnim akterima – što se može videti po moći procesa lobiranja – uticali na diskusiju o izdvajanju 'ranjivih grupa' i na taj način uticali na proces donošenja odluka. Stoga, iako analiza pokazuje da bi izdvajanje 'Roma' kao ranjive grupe moglo dovesti do stigmatizacije, homogenizacije i ponavljanja stereotipa o „ciganskom kriminalitetu“, treba razmisliti ako bi se romska organizacija uključila u proces kreiranja politike, da li bi to dalje pokrenulo diskusiju o tome da li se treba pozabaviti temom ranjivosti Roma na trgovinu ljudima i na koji način.

- Prema rečima intervjuisanih osoba, svaki pokušaj da se napravi spisak ranjivih grupa jeste i biće uvek ograničen i nepotpun jer „svako može biti žrtva trgovine ljudima“. Stoga, spisak faktora ranjivosti je sam po sebi neiscrpan. Međutim, moglo bi se dokazati da neke grupe ljudi češće postaju žrtve trgovine ljudima od ostalih iako bi se za to koristila kategorizacija *identifikovanih* žrtava.
- Pored toga, diskurse vezane za ovo pitanje karakteriše pristup faktorima ranjivosti „koji zanemaruje boju kože“ (kao što je to objašnjeno u prvom pitanju).

Preporuke:

- Izbegavati izdvajanje 'Roma' u strateškim dokumentima ukoliko to nije podržano racionalno izvedenim objašnjenjem šta 'ranjivost Roma' zapravo znači;
- Izbegavati izdvajanje ranjivih grupa u politici borbe protiv trgovine ljudima na način koji je ograničen na to da se ukazuje na određene ranjive grupe dok se druge izostavljaju;
- Izbegavati duple standarde u procesima donošenja odluka;
- Razviti znanje o faktorima ranjivosti/rizika koje će se odražavati na politiku.

KRITIČNI DOGAĐAJ BR. 3:

Prema rečima stvaraoca politike, Strateški okvir je formiran kao deo Strategije za borbu protiv trgovine ljudima kako bi se „izbeglo duplo planiranje budžeta i ponavljanje aktivnosti“. Takođe, oni tvrde da Strategija za Rome uključuje „aktivnosti vezane za prevenciju“ [] i da je to jedan od razloga što Romi kao grupa nisu posebno ciljani. Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od zlostavljanja predviđa „razvoj službi na lokalnom nivou za povremeni i privremeni hitan prihvatanje dece žrtava porodičnog nasilja i žrtava trgovine ljudima“ i prikupljanje podataka o „broju dece žrtava seksualne eksploatacije, prostitucije, pornografije i trgovine ljudima (Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja, str. 30. i 32). Jasno je i da Strategija za borbu protiv trgovine ljudima posebno cilja decu kao ranjivu grupu. Zašto se ovo, na primer, ne smatra duplim troškom u budžetu i ponavljanjem aktivnosti? [Dupli standardi u procesu donošenja odluka]

Pitanje broj 4:

- Jedan od najvažnijih ciljeva ovog istraživanja je da se ukaže na problematičnu konceptualizaciju 'trgovine Romima'. Šta 'trgovina Romima' znači?

KRITIČNI DOGAĐAJ BR. 4:

Jedan od aktera u kreiranju nacionalne politike borbe protiv trgovine ljudima kojeg sam intervjuisala tvrdi da „niko ne može bolje da se bori s problemom [] od onih koji su njime pogođeni“, kao što na primer „niko ne može da reši problem između [njegove] supruge i [njega] bolje od [njih] samih“. Sagovornik je, takođe, ubacio element 'porodičnih vrednosti' u svoj narativ, izražavajući svoje razumevanje 'Roma' kao šire porodice. Zanimljivo je, ali ne i iznenađujuće, to što i narativi ostalih intervjuisanih sadrže 'porodične vrednosti'. [Proglašavanje trgovine Romima romskim problemom → Učvršćivanje dihotomije Srbi/Romi → Nacionalistička ideologija]

Rezultati:

- 'Trgovina Romima' se definiše kao *romski problem*, kako u diskursu (intervjuisanih aktera u kreiranju politika), tako i u političkim potezima države (kreiranjem takozvanog romskog pitanja i postavljanjem zasebnog plana za njegovu politiku). Ova definicija je rezultat očekivanja mnogih nacionalnih aktera u kreiranju politike da bi Romi trebalo da se bave problemima koji njih same pogađaju. Ponekad se čak 'trgovina Romima' smatra problemom kojim bi isključivo Romi trebalo da se bave. Ovi diskursi minimalizuju ili potpuno isključuju odgovornost države prema Romima definišući 'Rome' kao manje važne ili nepostojeće građane Srbije.
- Ovi diskursi su, takođe, veoma blisko povezani s pitanjem koji dokument u politici treba da se bavi ranjivošću Roma na trgovinu ljudima. Pojedini

stvaraoci politike borbe protiv trgovine ljudima smatraju da, ako se *Strategija za Rome* bavi 'ranjivošću Roma', onda ne postoji potreba da se i oni njom bave. Takođe, grupa stručnjaka Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA) „zahteva da srpske vlasti u *Strategiju za poboljšanje položaja Roma u Srbiji* uključe mere za suzbijanje trgovine Romima i da žrtvama pruže pomoć i zaštitu“ (Savet Evrope – GRETA, 2013, str. 56). Ovde bi bilo korisno istaći da se tvrdnje naučnika i aktivista u vezi sa *Strategijom Evropske unije o Romima*, takođe mogu primeniti na „Dekadu Roma“ u okviru koje je stvorena nacionalna Strategija za Rome:⁶

Postoji opasnost da bi kreiranje transnacionalne politike od strane Evropske unije posredno lišila odgovornosti nacionalne vlade za pružanje zaštite svojim romskim zajednicama, čime bi Romi postali 'evropski problem'. [] Nacionalne vlade širom Evrope su pokazale neadekvatnost u rešavanju potreba svojih romskih zajednica i intervencija Evropske unije značila bi da

6 „Dekada Roma“, dostupno na <http://www.romadecade.org/about-the-decade-decade-in-brief>, poslednji pristup tekstu 9. marta 2015.

se njihova odgovornost još sužava. [] Romi zaslužuju političku intervenciju koja će tretirati Rome kao i sve ostale građane Evropske unije [] (Mekgari, 2011, str. 127-128).

Ovakve bojazni još više dobijaju na važnosti u kontekstu Srbije kao kandidata za članstvo u Evropsku uniju s obzirom na to da se proces evropeizacije takođe oslikava kroz prelaz od „Dekade Roma“ na politiku Evropske unije o Romima.⁷

- Pored toga, *Strategija za Rome* samo spominje zaštitu Romkinja, s tim da su ove aktivnosti ograničene. S obzirom na to da *Strategija za borbu protiv trgovine ljudima* takođe podrazumeva i pomoć i mere zaštite, da li to znači da bi romske žrtve trebalo da prime pomoć i da im se obezbedi zaštita odvojeno od žrtava koje nisu Romi?
- Takođe, *Strategija za Rome* definiše trgovinu ljudima kao problem Romkinja, i samo kao trgovinu ljudima u cilju seksualne eksploatacije. Jasno je da je ovaj deo dokumenta zasnovan na veoma ograničenom znanju koje isključuje Rome muškarce i dečake kao žrtve trgovine ljudima, kao i sve ostale oblike trgovine ljudima koji pogađaju Rome.

Preporuke:

- Kreirati političke intervencije koje se u isto vreme bave ranjivošću Roma unutar nacionalnog mehanizma politike borbe protiv trgovine ljudima;
- Voditi promišljene diskusije o pitanju mejnstriminga, tj. o pitanju koja polja politike bi (politike borbe protiv trgovine ljudima ili/i politike o Romima) trebalo da se bave ranjivošću Roma na trgovinu ljudima;
- Diskutovati o ovom problemu sa stvaraocima politike koji su uključeni u kreiranje *Strategije za Rome*;
- Razmotriti ove probleme s GRETA ekspertima;
- Širiti znanje o rodnim sistemima i sistemima ranjivosti, kako je to predviđeno *Strategijom Evropske unije* (Strategija Evropske unije, 2012, str. 14).

Reference:

Javopolitički dokumenti:

Evropska komisija (2012), *The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016* [Strategija Evropske unije za iskorenjivanje trgovine

7 Srbija je dobila status kandidata za članstvo u Evropsku uniju 2012. Planira se da se nova Strategija o poboljšanju položaja Roma izradi u okviru programa „Evropa 2020.“, koji je dostupan na http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm, poslednji pristup dokumentu 9. marta 2015.

ljudima 2012-2016], dostupno na http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/crime/docs/trafficking_in_human_beings_eradication-2012_2016_en.pdf, poslednji pristup dokumentu 29. januara 2015.

Komisija Ujedinjenih nacija za položaj žena (2005), *Romani women's Statement for the 49th Session of the UN CSW 28th February to 11th March 2005* [Izjava Romkinja povodom 49. sesije Komiteta Ujedinjenih Nacija za status žena 28. februar-11. mart 2005].

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Republike Srbije (2010), *Strategy for Improvement of the Status of Roma in the Republic of Serbia* [Strategija za poboljšanje položaja Roma u Republici Srbiji], dostupno na <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Strategija-EN-web-FINAL.pdf>, poslednji pristup dokumentu 29. januara 2015.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (2008), *National Strategy for the Prevention and Protection of Children from violence* [Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja], dostupno na http://www.seio.gov.rs/upload/documents/ekspertske%20misije/economic_and_social_rights_anti_discrimination_policy/ns_for_the_prevention_and_prtection_of_children_from-violence.pdf, poslednji pristup dokumentu 29. januara 2015.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije (2013), *Nacionalna strategija za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom 2014-2020* (konačni predlog nacрта) [National Strategy to Prevent and Suppress Trafficking in Persons, Especially Women and Children], dostupno na http://www.seio.gov.rs/upload/documents/ekspertske%20misije/national_strategy.pdf, poslednji pristup dokumentu 6. februara 2015.

Savet Evrope - GRETA (Grupa stručnjaka za borbu protiv trgovine ljudima) (2013), *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Serbian* [Izveštaj Saveta Evrope o primeni Konvencije Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima od strane Srbije], dostupno na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Reports/GRETA_2013_19_FGR_SRB_public_en.pdf, poslednji pristup dokumentu 3. februara 2015.

Stejt Department (2014), *Trafficking in Persons Report* [Izveštaj o trgovini ljudima], dostupno na <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2014/index.htm>, poslednji pristup dokumentu 6. februara 2015.

Literatura:

Mekgari, Ejdan (2012), The Dilemma of the European Union's Roma Policy [Dilema romskih politika Evropske Unije], *Critical Social Policy*, 32: 1, 126-136

Perić, T. (2005), At the Crossroads: Human Rights of Romani Women in South East Europe [Na raskršnici: Ljudska prava Romkinja u jugoistočnoj Evropi], *Journal for Politics, Gender, and Culture*, 4: 1/2, 129-162

Ričardson, Džeremi (2000), Government, Interest Groups and Policy Change [Vlada, interesne grupe i promene javnih politika], *Political Studies* 48: 5, 1006-1025

Vermirš, Peter (2003), Ethnic Minority Identity and Movement Politics: The case of the Roma in the Czech Republic and Slovakia [Politike identiteta etničke manjine i pokreta: Romi u češkoj i Slovačkoj], *Ethnic and Racial Studies*, 26:5, 879-901

Izvori na internetu:

Dekada Roma, <http://www.romadecade.org/about-the-decade-decade-in-brief>

Evropa 2020, http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, <http://www.mup.gov.rs/>

Savet Evrope - GRETA (Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima), http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Monitoring/GRETA_en.asp

O PROJEKTU

Ovaj kratak pregled je pripremljen u okviru programa *Roma Policy Fellowship* koji vodi *the Center for Policy Studies* [Centar za istraživanje javnih politika] pri *Central European University* [Centralnoevropski univerzitet], a finansira *the Think Tank Fund of the Open Society Foundations* [Fondacije za otvoreno društvo]. Mentorke projekta su Zsuzsanna Vidra i Violetta Zentai pri Centru za istraživanje javnih polika.

O AUTORKI

Jelena Jovanović je istraživačica u Centru za istraživanje javnih politika pri Centralnoevropskom univerzitetu i stipendistkinja programa *Roma Policy Fellowship* za akademsku godinu 2014/2015.